

**Východočeské
listy
historické**

37/2017

Univerzita Hradec Králové
Historický ústav Filozofické fakulty

VÝCHODOČESKÉ LISTY HISTORICKÉ
EAST-BOHEMIAN JOURNAL OF HISTORY
37/2017

Redakční kruh | Editorial Committee of the Board of Editors

- prof. Ondřej Felcman ***předseda redakční rady | Chairman of the Board of Editors
a vedoucí redaktor | and Editor-in-Chief***
(Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)
- dr. Tomáš Hradecký ***výkonný redaktor, zástupce vedoucího redaktora |
Executive Editor, Deputy Editor-in-Chief***
(Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)
- dr. Ryszard Gładkiewicz (Uniwersytet Wrocławski, Polsko | University of Wrocław,
POL)
- dr. Vlastimil Havlík (Muzeum B. Němcové, Česká Skalice, ČR | B. Němcová
Museum, Česká Skalice, CZE)
- doc. Martin Šandera (Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)
- dr. Jiří Štěpán (Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)

Další členové redakční rady | Other Members of the Board of Editors

- prof. Petr Čornej (Česká republika | Czech Republic)
- dr. Jiří Hutečka (Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)
- prof. Zenon Jasiński (Uniwersytet Opolski, Polska | University of Opole, POL)
- doc. Jiří Kubeš (Univerzita Pardubice, ČR | University of Pardubice, CZE)
- prof. Milena Lenderová (Univerzita Pardubice, ČR | University of Pardubice, CZE)
- dr. Jan Mervart (Akademie věd ČR, v.v.i., ČR | Czech Academy of Sciences,
CZE)
- doc. Jaroslav Pažout (Technická univerzita v Liberci, ČR | Technical University
in Liberec, CZE)
- doc. Martin Pekár (Univerzita P. J. Šafárika, Slovensko | P. J. Šafárik Univer-
sity, SVK)
- prof. Hans Renner (Rijksuniversiteit Groningen, Nederland | University of
Groningen, NLD)
- doc. Veronika Středová (Univerzita Hradec Králové, ČR | University of Hradec
Králové, CZE)
- dr. Ondřej Tikovský (Parlamentní knihovna, ČR | Library of the Parliament of
the Czech Republic, CZE)

Redakční práce | Redaction

PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Recenzenti 37. svazku | Reviewers of Volume No. 37

PhDr. Miroslav Breittfelder, Ph.D.

PhDr. Zdeněk Doskočil, Ph.D.

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Mgr. Pavel Horák, Ph.D.

prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.

PhDr. Jan Mervart, Ph.D.

PhDr. Olga Mertlíková

prof. PhDr. František Musil, CSc.

doc. PhDr. Marie Ryantová, CSC.

Ing. Jiří Slavík

PhDr. Olga Šrajerová, CSc.

doc. PhDr. Anna Václavíková, CSc.

Fond knihovny benediktinského kláštera v Broumově a jeho evidence na přelomu 18. a 19. století¹

ZDENĚK ZAHRADNÍK

Abstrakt | Abstract

Příspěvek zpřístupňuje dosud nevyužitých osm svazků katalogu konventní a čtyři svazky tzv. opatské knihovny benediktinského kláštera v Broumově z konce 18. a z první poloviny 19. století. Na základě prvotního posouzení jednotlivých záznamů vyslovuje dílčí závěry o uložení fondu konventní knihovny před jejím uspořádáním do současné podoby v polovině 19. století. V případě tzv. opatské knihovny posouvá její počátky před konec 18. století a vyslovuje hypotézu, že knihovna vznikala souběžně se závěrečnou fází utváření souboru konventní knihovny zachyceného v souboru devíti katalogů z přelomu 18. a 19. století.

The essay publishes the eight unused volumes of the Conventional Catalog and four volumes of the so-called Abbey Library of the Benedictine Monastery in Broumov from the end of the 18th Century and from the first half of the 19th Century. Based on the initial assessment of the individual records, it concludes partial conclusions about the deposit of the Conventional Library Fund before its arrangement to its present form in the middle of the 19th Century. In the case of the so-called Abbey Library, it shows its beginnings before the end of the 18th Century and suggests a hypothesis that the library originated in parallel with the final phase of the formation of a convent library captured in a set of nine catalogs from the turn of the 18th and 19th Centuries.

Klíčová slova | Key Words

*klášter Broumov, knihovna, katalogy, 18. století, 19. století
Broumov Monastery, library, catalogs, 18th Century, 19th Century*

1 Studie je výsledkem projektu NAKI DG16P02R047 „Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad“, který je řešen v letech 2016–2020.

Benediktinský klášter v Broumově je předmětem dnes již rozsáhlé odborné literatury jak historické,² tak uměnovědné.³ Mnohem menší pozornost byla dosud věnována zdejší knihovně, kde v podstatě jediným soustavnějším pokusem o její zpracování zůstává práce Ludmily Vlčkové z konce 60. let minulého století,⁴ která na dlouhou dobu byla východiskem pro další badatele.⁵ Zevrubného zpracování se naopak nedávno dostalo hudebním fondům zdejšího kláštera.⁶ Je oprávněnou nadějí, že situace se v dohledné době změní a poznání knihovny se stane jedním z výsledků projektu „*Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad: ochrana, restaurování, prezentace*“.⁷ Jeho dílčím výstupem je i tato drobná studie, která by především měla upozornit odbornou veřejnost na několik dosud nevyužitých pramenů pro poznání a pochopení struktury zdejšího historického knihovního fondu zejména na přelomu 18. a 19. století.

***

Ludmila Vlčková uvádí, že pro broumovskou klášterní knihovnu se zachovalo celkem devět katalogů,⁸ z toho tři (celkem v 5 svazcích) pro konventní,⁹ tři pro opatskou knihovnu a jeden pro knihovnu klášterního gymnázia.

Pro knihovnu konventu identifikuje třísvazkový katalog Jeronýma Růžičky z poloviny 19. století, který doplňuje samostatný jednodílný katalog obdobného

-
- 2 Např. Milada VILÍMKOVÁ – Pavel PREISS, *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989; v poslední době práce jako např. Jeroným RŮŽIČKA, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, Praha 2013; Jaroslav KOLÁČNÝ – Johann Georg Adalbert HESSELIUS – Šárka STEINOVÁ – Vladimír WAAGE, *Urbarium neoconscriptum cum explicatione brevi, čili, Nově sepsaný řád všech trvalých povinností a rent, které plní a odvádějí dědiční poddaní slavného kláštera Broumova ve městě a okolí: [kritická edice]*, Praha 2014; Josef ŠRÁMEK, *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, Praha 2016.
  - 3 Nejnověji srov. např. Jiří SLAVÍK, *Nové poznatky o stavebním vývoji kláštera v Broumově před barokní přestavbou*, in: Ivo HLOBIL – Milan DOSPĚL (edd.), *Gotické a raně renesanční umění ve východních Čechách 1200–1550*, Příspěvky z vědecké konference Hradec Králové 2014, Hradec Králové, s. 18–32, dostupné online: <http://www.muzeumhk.cz/clanky-gotika.html> [cit. 15. 3. 2017]; Martin MÁDL – Radka HEISSLEROVÁ – Michaela ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Štěpán VÁCHA, *Barokní nástěnná malba v českých zemích: benediktini*, Praha 2016, (2 svazky).
  - 4 Ludmila VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*, Hradec Králové 1969.
  - 5 Srov. např. Milena ZMRZLÁ, *Soupis prvotisků z historických fondů Státní vědecké knihovny Z. Nejedlého v Hradci Králové*, Hradec Králové 1983; Marie TOŠNEROVÁ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice*, Praha 2004.
  - 6 Rudolf KLINKHAMMER, *Die Kirchenmusikhandschriften der Benediktiner in Böhmen im 18. Jahrhundert. Band 1: Die Kirchenmusikhandschriften der Abtei St. Wenzel in Braunau/Böhmen und ihre Schreiber*, Sankt Ottilien 2016.
  - 7 Srov. pozn. 1.
  - 8 L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 33.
  - 9 V následujícím příspěvku bude rozlišována v rámci klášterní knihovny knihovna konventu, případně konventní, a opatská.

zaměření pro knihy ve skříních od č. XVIII.¹⁰ Jako „... nejstarší, nedávno znovu nalezený...“¹¹ pak zmiňuje katalog nadepsaný na desce jako „*CATALOGUS Librorum ad Concilia, Bullas, Ritus, atque ad Ius Utrumque Pertinentium*“. Toto označení je na titulním listu doplněno textem „... *conscriptus a P. Ruperto Strahl, O.S.B. p.t. Priore. Anno 1799.*“¹² Svazek je opatřen latinskou předmluvou, kterou v českém překladu ve své práci Vlčková také publikuje.¹³ Pro opatskou knihovnu autorka uvedla jako „... *pravděpodobně ... nejstarší ...*“ katalog z doby po polovině 50. let 19. století,¹⁴ dále I. díl katalogu (pro písmena A – L), vedený ve 2. polovině 19. století až do první světové války,¹⁵ a paralelní soupis bohemik „*Catalogus Bohemicorum in Abbatia Braunensi*“ přesahující až do období mezi světovými válkami.¹⁶ A konečně pak identifikuje jeden svazek, který zůstal „... *torzem pokusu o sepsání systematického katalogu školní (nebo přesněji učitelské) knihovny klášterního gymnasia ...*“¹⁷

Tento stav pramenné základny pro knihovní fond kláštera byl přijímán v podstatě až do současnosti. A to přesto, že Rupertus Strahl v citované předmluvě svého katalogu knihovny konventu z r. 1799 odkazuje „... *na ostatní povšechné údaje, uvedené v předmluvě ke katalogu, týkajícímu se oboru dějepisného ...*“ (zvýraznil ZZ) a předjímá že „... *veškeré sourodé spisy budou uloženy do společných skříní a že pro ně založíme zvláštní katalog, ačkoli jsou zároveň zapsány i v katalozích toho kterého příslušného oboru ...*“ (zvýraznil ZZ).¹⁸ Z toho je zjevné, že sám Strahl v dobové předmluvě předpokládal minimálně další dva knihovní katalogy („*katalog oboru dějepisného*“ a jakýsi zvláštní katalog pro „*sourodé knihy*“) i blíže neupřesněný počet dalších katalogů, v nichž „*jsou zároveň zapsány ...*“ spisy „... *toho kterého příslušného oboru.*“

Bohužel, tyto katalogy nebyly v 60. letech 20. století Vlčkové a ani dalším badatelům známé a při obecném povědomí o osudech obdobných klášterních knihoven i knihovny broumovské konkrétně bylo lze s jistou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že se nedochovaly.

V podstatě nepovšimnuty, resp. nevyužity zůstaly v této souvislosti i informace o složení fondů rukopisů a archiválií broumovského kláštera v bývalé universitní a zejména ve Strahovské knihovně z počátku 70. let,¹⁹ publikované brzy po vydání studie Vlčkové, a to přesto, že na ně krátce poté znovu upozornil

10 V dalším textu užívám označení ukládacích skříní římskými číslicemi I až XXXIII, tak jak jsou v knihovním sále zachovány a označeny od konce 18. století až do současnosti, z toho skříně I až XXIII v přízemí a deset zbývajících na galerii.

11 L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 32.

12 *Tamtéž.*

13 *Tamtéž*, s. 47.

14 *Tamtéž*, s. 33.

15 *Tamtéž.*

16 *Tamtéž.*

17 *Tamtéž*, s. 34.

18 *Tamtéž*, s. 47.

19 Karel BERÁNEK, *Soupis rukopisů a jiných archiválií v Universitní a v Strahovské knihovně v Praze*, Sborník archivních prací 21/1, 1971, s. 185–234.

i úvod inventáře fondu benediktinského gymnázia v Broumově zpracovaného v Okresním archivu v Náchodě v r. 1973.²⁰

Až po roce 1989 bylo kromě značné části knihovního fondu broumovské klášterní knihovny ve fondech Památníku národního písemnictví (dále jen: PNP) identifikováno také 207 svazků zdejších rukopisů, které dle prohlášení P. Dr. Anastáze Opaska, OSB, arcipata břevnovského a administrátora broumovského, ze dne 27. února 1997 „...byly ke dni 10. dubna 1950 umístěny v tamní (tj. broumovské – vložil ZZ) klášterní knihovně“.²¹ Těchto více než dvě stě manuskriptů bylo následně 4. března 1997 předáno ze správy PNP zástupci Konference vyšších představených mužských řeholí ČR, v jejímž zastoupení je poté 21. května 1997 předal Dr. Karel Dolista P. Norbertu Josefu Zemanovi, OPraem,²² tehdejšímu správci broumovské farnosti a kláštera. Knihovní fond i sbírka rukopisů byla provizorně uložena v prostorech klauzury broumovského kláštera, kde se (stále ještě neuspořádaná) nachází dosud.

Teprve na počátku roku 2017 se zde podařilo dohledat a nově určit osm dosud nevyužitých katalogů konventní a čtyři svazky katalogů tzv. opatské knihovny.²³

Pro knihovnu konventu byly nyní identifikovány tyto katalogy:²⁴

1.

CATALOGUS SS: BIBLIORUM, CONCORDANTIARUM, AC LIBRORUM HEMENEUTICORUM ITEM SS: PATRUM ET AD PATROLOGIAM PERTINENTIUM Conscriptus A P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Supprieore ac Bibliothecae Praefecto Anno 1780 (dále jen: *katalog 1780*)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 21,5×35 cm; 234 papírových listů, původně nečíslovaných s novodobou foliací tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název: „*Cathalogus Sacrorum Bibliorum, Interpretum & S.S. Patrum*“. Na předním příděšti tužkou psaná signatura PNP (A 292/S), v dolním pravém rohu perem značka 1991/R. V katalogu jsou zapsány knihy zařazené do skříní č. I a II.²⁵

20 Erik BOUZA – Miroslava ŠTĚPÁNKOVÁ, Benediktinské gymnázium 1775–1943. Sdružený a skupinový inventář (část), Náchod 1973, Úvod, s. VIII.

21 Kopie dokumentu uložena v dokumentaci autora.

22 *Tamtéž*.

23 Zde je autor povinován velkým díkem za ochotu a pomoc při pátrání v uložených fondech v broumovském klášteře Fr. Gereonu Rudolfu Mária Holému, O. Praem, Lic. Mgr. Přemkovi Sochorovi, správci broumovského kláštera, a v žádném případě v poslední řadě i Bc. Evě Vodochodské, studentce Univerzity Hradec Králové.

24 Jednotlivé svazky jsou zde citovány dle hlavního názvu na titulních stranách a seřazeny z důvodů přehlednosti v pořadí dle číslování skříní, pro které jsou sestaveny, a které odpovídá – až na výjimku katalogu pro skříně III–VI – i vlastní dataci jednotlivých svazků.

25 Tematické označení jednotlivých skříní uvádí L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 31.

2.

CATALOGUS LIBRORUM AD THEOLOGIA/M/ PERTINENTIUM Conscriptus a P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Supprie ac Bibliothecario Anno 1771 (dále jen: katalog /1771/)²⁶

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 21×35 cm; 130 papírových listů, původně nečíslovaných s novodobou foliací tužkou v pravém dolním rohu na každém desátém listu. Na desce tuší psaný název: „*Cathalogus Theologorum & Moralistarum*“. Na předním přidešti je tužkou psaná signatura PNP (A 291/S), v pravém dolním rohu perem jiná značka 1990/R. V katalogu jsou zapsány knihy s teologickým obsahem zařazené do skříní č. III, IV, V a VI.

3.

CATALOGUS LIBRORU/M/ AD CONCIONES, CATECHESIM, AC ASCESIM PERTINENTIUM, Conscriptus a P. Ruperto Strahl, O.S.B. p.t. Supprie et Bibliothecae Praefecto Anno 1794 (dále jen: katalog 1794)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 21×35 cm; 186 papírových listů, původně nečíslovaných, nyní novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název: „*CATHALOGUS Librorum ad Conciones, Catechesim atque Ascetim Pertinentium*“. Na předním přidešti tužkou psaná signatura PNP (A 293/S), v dolním pravém rohu perem značka 1992/R. V katalogu jsou zapsány knihy zařazené do skříní č. VII, VIII, IX, X a XI.

4.

CATALOGUS LIBRORUM PHILOSOPHICORUM, MATHEMATICORU/M/, POLITICORU/M/ ATQUE ARTIUM Conscriptus A P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Priore et Bibliothecario Anno 1799 (dále jen: katalog 1799b)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 21×35 cm; 176 papírových listů, původně nečíslovaných, nyní novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název: „*CATALOGUS Librorum Philosophicorum, Mathematicorum, Politicorum Atque Artium*“. Na předním přidešti tužkou psaná signatura PNP (A 294/S), v dolním pravém rohu perem značka 1993/R. V katalogu jsou zapsány knihy zařazené do skříní č. XVII a XVIII.

5.

CATALOGUS LIBRORUM AD HISTORIA/M/ ET ERUDITIONEM PERTINENTIUM Conscriptus A P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Priore, atque Bibliothecae Praefecto Anno 1800. (dále jen: katalog 1800a)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 22×35 cm; 241 papírových listů, původně nečíslovaných, nyní novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název: „*CATALOGUS Librorum ad Historiam et Eruditionem Pertinentium*“. Na předním přidešti tužkou psaná signatura PNP (A 295/S), v dolním pravém rohu perem značka 1994/R. V katalogu jsou zapsány knihy zařazené do skříní č. XIX, XX, XXI a XXII.

---

26 K dataci tohoto svazku srov. níže.

6.

CATALOGUS LEXICORUM, ENCYCLOPAEDIARUM, BIBLIOTHECARU/M/, POLYANTHEARUM, INDICUM etc. ITEM COLLECTIONU/M/ AC LIBRORUM REI LITTERARIAE Conscriptus A P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Priore Anno 1800. (dále jen: *katalog 1800b*)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 22×35 cm; 223 papírových listů, původně nečíslovaných, nyní novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název: „*CATALOGUS Lexicorum, Encyclopediarum, Bibliothecarum, Polyanthearum, Indicum etc. Item Collectionum ac Librorum Rei Litterariae*“. Na předním přیدهšті tužkou psaná signatura PNP (A 297/S) , v dolním pravém rohu perem značka 1996/R. V katalogu jsou zapsány knihy zařazené do skříně č. XXIII.

7.

CATALOGUS LIBRORUM PROHIBITORUM, ITEM AD MEDICINAM, OECONOMIAM PERTINENTIUM, NEC NON CHORALIUM ac RITUALIUM EXTRA USUM REPOSITORUM, DENIQUE CALENDARIA, NOVELLAS, CATALOGOS, RES QVASDAM LITTERARIAS, VARIAQVE MISCELLANEA CONTINENTIUM Conscriptus A P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Priore Anno 1801 (dále jen: *katalog 1801*)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 24×35 cm; 282 papírových listů, novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název shodný s textem na titulním listu bez označení sestavitele. Na předním přیدهšті tužkou psaná signatura PNP (A 296/S), v dolním pravém rohu perem jiná značka 1995/R). V seznamu zapsány knihy zařazené do skříní č. XXIV, XXV, XXVI, XXVII a XXVIII na horní galerii knihovny („... *quinque armariorum ab introitu portae superioris ad dextram positorium ...*“).²⁷

8.

CATALOGUS LIBRORUM Grammaticalium, Peoticorum, et Rhetoricorum item Thesium, Conclusionum etc. Miscellaneorum, atque Manuscriptorum conscriptus a P. Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Priore Braunae in Martio Anno 1802 (dále jen: *katalog 1802*)

Svazek v polokožené vazbě rozměrů 21×35 cm; 379 papírových listů, novodobá foliace tužkou v pravém dolním rohu (každý 10. list). Na desce tuší psaný název shodný s textem na titulním listu bez označení sestavitele. Na předním přیدهšті tužkou psaná signatura PNP (A 298/S), v dolním pravém rohu perem jiná značka 1997/R). V seznamu jsou zapsány knihy zařazené do skříní č. XXIX, XXX, XXXI, XXXII a XXXIII („... *pro quinque armariis ab introitu, seu porta ad sinistram erectis, quae in fronte inscriptos exhibent Numeros XXIX – XXX – XXXI – XXXII – XXXIII*“).²⁸

27 Katalog 1801, fol. /3r./.

28 Katalog 1802, fol. /2r./.

***

Těchto osm katalogů – spolu s devátým, již Vlčkové známým seznamem z roku 1799²⁹ – tvoří celek, který zahrnuje soupis knih ve všech 33 ukládacích skříních v prostoru knihovního sálu broumovského kláštera.

Všech devět katalogů sestavil P. Rupertus Strahl,³⁰ zpočátku subprior, později převor broumovského kláštera, jak sám sebe tituluje od roku 1799,³¹ a knihovník („*Bibliothecae Praefectus*“ či „*Bibliothecarius*“). Jeho dílem je celý základní soupis i prvotní opravy, což jednoznačně dokládá jediná písařská ruka ve všech svazcích. Pouze pozdější doplňky a změny jsou dopisovány jinými písaři-knihovníky.

Jakkoli je katalog pro skříně III až VI datován na titulní straně rokem 1771,³² jedná se o zjevně chybné označení. Sám Strahl v úvodu katalogu 1780 pro skříně I a II uvádí, že tento byl sestaven jako první („... *primus sit confestus* ...“),³³ a na stejném místě, v pasáži, kde vypočítává již sepsané katalogy, označuje katalog z roku 1780 také jako první („... *in catalogo I. praesenti* ...“).³⁴

Je pravděpodobné, že katalog pro skříně III až VI byl sepsán záhy po katalogu 1780, možná již v roce 1781,³⁵ čemuž by odpovídalo i Strahlovo vlastní prohlášení,³⁶ že následující katalog pro skříně VII – XI dokončil až v r. 1794, po dlouhé časové prodlevě, kdy byl povolán do jiného kláštera a jeho nástupce v započaté práci nepokračoval.³⁷

Soubor katalogů byl tedy pořízen (podle datací na titulních listech jednotlivých svazků) v rozpětí více než dvou desetiletí mezi roky 1780 až 1802. První dva svazky byly sepsány v r. 1780 a pravděpodobně bezprostředně po něm. Po dlouhé pauze přibližně čtrnácti let dokončil Strahl další katalog pro skříně VII–XI až v r. 1794.³⁸ Naopak posledních šest svazků bylo pořízeno po krátké pětileté přestávce za pouhé čtyři roky mezi lety 1799 až 1802, v letech 1799 a 1800 dokonce po dvou svazcích ročně (v r. 1799 pro skříně č. XII–XVI a XVII–XVIII a v r. 1800 pro skříně č. XIX–XXII a skříně č. XXIII). Jako poslední byly zpracovány katalogy z r. 1801 pro skříně XXIV až XXVIII a z r. 1802 pro skříně XXIX–XXXIII, které jsou umístěny na galerii knihovního sálu.

29 CATALOGUS LIBRORUM AD CONCILIA, BULLAS, RITUS ATQUE AD IUS UTRUMQUE PERTINENTIUM Conscriptus A P.Ruperto Strahl O.S.B. p.t. Anno 1799 pro skříně č. XII až XVI, (zde dále jen: *katalog 1799a*), srov. L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 32.

30 Rupertus Strahl, nar. 17. 4. 1733 v Litoměřicích, zemřel 14. 11. 1803 v Broumově. Srov. Biobibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, heslo: Strahl, Rupertus OSB, 1733–1803, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000130114>, [stav k 3. 5. 2017].

31 Katalog 1799a, fol. /1r./

32 Katalog /1771/, fol. 1r.

33 Katalog 1780, fol. 1r.

34 Katalog 1780, fol. 1r.

35 Je možné uvažovat např. i o záměně číslic 7 a 8 v letopočtu.

36 Katalog 1794, fol. /2r./

37 Přestože katalog pro skříně III až VI zjevně nebyl sepsán r. 1771, ponechávám pro účely tohoto příspěvku jeho pracovní označení „*katalog /1771/*“, přičemž použitá závorka naznačuje nepřesnost této datace.

38 „*Confectio Catalogi hujus longiore tempore interrupta permansit ...*“. Srov. katalog 1794, fol. /2r./.

Strahl si byl vědom, že v úvodu celého souboru katalogů, pokud možno hned v prvním svazku, by měla být zařazena předmluva, která by vysvětlovala, jak by měly být katalogy užívány, jak je knihovní fond ukládán, co znamenají jednotlivé značky apod.³⁹ Ale v tomto „prvním“ katalogu („... *in catalogo I. praesenti* ...“),⁴⁰ ani ve druhém, třetím a čtvrtém nebyl prostor, který by pro takovou předmluvu bylo lze použít. V pátém prostor byl, ale katalog (1799b – vložil ZZ) byl – podobně jako všechny čtyři předchozí – již svázán.⁴¹ Takže bylo možné vložit taková pravidla až do katalogu sice již sepsaného, v němž byl dostatek místa a který však ještě nebyl svázán. Takovým byl katalog pro skříně XIX a XX pro obor historie.⁴² Proto právě sem byla předřazena rozsáhlá předmluva, která obsahuje všeobecná pravidla („*regulae generales*“),⁴³ která v jedenácti člancích upravují zásady ukládání a evidence knih v konventní knihovně i užívání knihovních katalogů a knihovního fondu.⁴⁴

První článek pravidel uvádí v dolní části knihovny („... *ex parte inferiore* ...“)⁴⁵ 23 skříní označených římskými číslicemi od I do XXIII. Tematický obsah jednotlivých skříní je dle článku II označen nadpisem na čelní straně každé skříně nad římskými číslicemi.⁴⁶

Každá skříň obsahuje dle čl. III sedm polic (lat. „*cista*“), kterým jsou odzdola nahoru přiřazena písmena A, B, C, D, E, F a G. Tato písmena nejsou navenek znatelná, lze si je však představit.⁴⁷ Znamená to pravděpodobně, že původně police označeny písmeny nebyly a že dnešní viditelné papírové štítky byly instalovány na police až dodatečně.

Článek IV stanoví, že u mnoha polic – pokud to vyžaduje množství knihy – může být instalována po celé délce její zadní stěny též pomocná mělkější police – „polička“ (lat. „*loculus*“), pro kterou platí stejné písmeno, jako pro příslušnou polici. Tak se stává, že v prostoru jedné police je dvojí řada knih se stejným písmenným indexem. Na zadní poličku bývají umísťovány obvykle menší formáty knih, které však jsou alespoň částečně viditelné přes horní okraj větších svazků v první řadě police.

Je pravděpodobné, že tyto poličky byly v mnoha případech instalovány až dodatečně, což naznačuje jejich někdy pouhé podložení např. kusem dřeva, jindy poněkud méně profesionální upevnění k boční svislé stěně knihovního

39 Srov. katalog 1780, fol. 1r.

40 *Tamtéž*.

41 Z uvedeného je patrné, že v r. 1780, kterým je datován nejstarší katalog, byly již sepsány a svázány též katalogy pro skříně III–VI, VII–XI, XII–XVI, XVII–XVIII.

42 Srov. katalog 1780, fol. 1r.

43 Srov. katalog 1800a, fol. /2r./–/4r./.

44 Za velkorysou pomoc při překladech latinských textů je autor povinován P. prof. JUDr. Ignáci Antonínu Hrdinovi, DrSc., O.Praem., i PhDr. et Mgr. Jakubovi Zouharovi, Ph.D.

45 Katalog 1800a, fol. /2r./ – zjevně myšleno přízemí knihovního sálu.

46 Toto členění srov. L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 31.

47 „... *Eae autem non designatur numeris, sed alphabeti litteris, quae quidem exterius non patent; imaginatione tamen ita concipi debent* ...“. Srov. katalog 1800a, fol. /2r./.

regálu, obvykle pouze položením na nosný hranolek, zatímco základní police jsou provedeny truhlářským spojem (čepováním).

Na policích a poličkách jsou dle čl. V knihy umístěny nikoli nahodile, ale v určitém pořádku tak, aby bylo docíleno pěkného vzhledu („... *ut ad decorem conciliandum* ...“),⁴⁸ minimálně aby byla alespoň respektována podobná velikost svazků. Toho bylo možné prakticky dosáhnout pouze za předpokladu, že knihy nebyly na police řazeny průběžně, ale až poté, co jich bylo k dispozici větší množství či dokonce všechny – k tomu srov. článek IX níže. Je pochopitelné, že dodatečným vřazováním knih mohl být původní záměr narušován.

Čl. VI zdůrazňuje zásadu, že knihy identifikované římskou číslicí, písmenem abecedy a arabskou číslicí, nelze přenášet z jejich místa, které je jim touto kombinací dáno a podle níž jsou zapsány v katalogích. Dle čl. VII označuje římská číslice skříň, do níž kniha patří, písmeno abecedy polici, v němž má kniha své místo, arabská číslice pak pořadí, které má kniha v řadě na polici či poličce.

Čl. VIII upravuje situaci, kterou předjímá čl. čtvrtý, totiž existenci dvou řad knih v jedné polici, kde byla doplněna pomocná polička. Pro rozlišení knih umístěných na vnitřní (tj. zadní) vyšší řadě je arabská číslice nebo alespoň předchozí písmeno podtrženo krátkou čárkou („... *brevi lineola seu stria* ...“).⁴⁹ Ta v knihách patřících do přední řady není; s výjimkou těch, které z důvodu nedostatku byly umístěny na poličce vzadu za nižší řadou.

Podle článku IX nejsou knihy do katalogu zapisovány průběžně, ale hromadně po uplynutí jisté doby. Stává se tak, že arabská číslice neodpovídá počtu (pořadí) knih, ale více různých knih je signováno stejně (stejným číslem) bez rozlišující značky či poznámky. To se týká pouze skříní I až IX, kde se jen zřídka objevuje arabská číslice vyšší než 8. Z tohoto důvodu není nezbytně nutné striktně dodržovat pořadí knih se stejnými číslicemi v téže řadě (polici či poličce) za podmínky, je-li mezi knihami zachována symetrie a systematický pořádek a neoddělují se od sebe jednotlivé svazky téže knihy. („... *ut propterea parum referat, si libri ejusdem numeri inter se in eadem serie commutentur, dum modo symmetria inter eosdem, aut ordo systematicus, ubi is habetur, observetur, et plura ejusdem libri volumina ab invicem non separentur*“).⁵⁰

Naopak ve skříních od čísla X má podle čl. X každá kniha své jedinečné pořadové arabské číslo, takže někdy jich je na polici i více než čtyřicet. Pokud přibýly další nové knihy, které bylo z různých důvodů nutné vřadit mezi původní (již průběžně očíslované) knihy, nově knize byla přiřazena stejná číslice, která však byla doplněna krátkou čárkou (lat. „*stria*“). Další případná nová kniha byla opatřena stejnou číslicí, ke které byly připojeny dvě či více čárek.

Poslední, jedenáctý článek popisuje způsob vedení zápisů v knihovních katalogích. Ten je rozdělen do sedmi sloupců. První obsahuje římskou číslicí, která odpovídá číslu skříně; v posledním sloupci je písmeno označující polici a arabské číslo pořadí na této polici či poličce. Nejširší je druhý sloupec, kde

48 Katalog 1800a, fol. /2r./ – /2v./.

49 Katalog 1800a, fol. /2v./.

50 Katalog 1800a, fol /3r./.

je uvedeno jméno autora knihy nebo/i název knihy. Jako příklad je zde uvedena kniha „*Dubravii Historia Bohemica*“, kterou je třeba ve druhém sloupci hledat pod písmenem „D“, tj. jméno Dubravius /Jan/; zde pak titul „*Historia Bohemica*“. V první sloupci na tomto řádku je římská číslice XXII, jež označuje skříň, v posledním sloupci na téže řádce se nalézá písmeno B a bezprostředně po něm arabská číslice 22, které označují polici a pořadí knihy. K snazšímu vyhledání knihy může posloužit i pátý a šestý sloupec zápisu, který označuje formát a druh vazby.

Podobně Bossuetova kniha „*Geschichte von den Veränderungen der Protestantischen Kirche*“ je zařazena ve druhém sloupci příslušného katalogu pod písmenem B (=Bossuet). V řádku, kde je kniha hledaného názvu, je v prvním sloupci římská číslice XIV (tj. číslo skříně), v posledním sloupci pak písmeno C, jež odkazuje na třetí polici odzdoła, a arabská číslice 13, která je podtržena krátkou čárkou („*stria*“), což označuje pořadí na vnitřní poličce. Knihu lze tedy nalézt ve skříni XIV, na polici C (tj. ve třetí odzdoła) na vnitřní horní poličce, třináctou odleva. V pátém sloupci je uveden formát knihy (osmerka), v šestém druh vazby („... *brau-band* ...“).⁵¹ V případě této knihy je zde připojena i číslice 2, která znamená dva svazky téhož titulu, jež oba mají stejnou signaturu.

***

Jednotlivé svazky jsou uvedeny různě obsáhlými latinskými úvody,⁵² které obsahují především informace o tom, pro jaké skříně je dotýčný katalog pořízen, někdy též odkazy na zásady všeobecných pravidel z úvodu katalogu 1800a, která konkretizují, případně upřesňují jejich aplikaci v dotýčných skříních.

Pro katalog 1780 tak platí ustanovení čl. IX všeobecných pravidel týkající se praxe, kdy na jedné polici a pomocné poličce může být více knih se stejným arabským pořadovým číslem, naopak obsah ustanovení čl. X (tj. číslování každé individuální knihy, případně označování nově vřazovaných knih stejným číslem opatřeným rozlišovací čárkou, případně čárkami) se zde, tj. ve skříních I a II, neuplatňuje. V katalogu jsou zapsány i knihy sem příslušného oboru, které však jsou umístěny z různých důvodů i v jiných skříních (např. takové, které jsou svázány s jiným dílem v jediném svazku). Naopak knihy jiných témat uložené v těchto prvních dvou skříních by měly být zapsány i do dalších katalogů příslušných témat.

Také v katalogu /1771/ knih z oboru teologie uložených ve skříních III, IV, V a VI je použito „starší“ číslování („*Hinc catalogus hic partim antiquioribus partim recentioribus est adnumerandus ...*“)⁵³ dle ustanovení čl. IX generálních regulí, takže se zde objevuje více knih uložených na jedné polici označených stejnými arabskými čísly. Pro ně platí výjimka dle č. IX z obecného pravidla

51 Katalog 1800a, fol./3v./.

52 Za laskavou pomoc při překladech jednotlivých textů děkuji překladatelům **Jazykového centra Correct, s.r.o., Brno**.

53 Katalog 1794, fol. /2r./.

sub VI. Teprve pozdější přírůstky jsou zařazovány nejen podle tohoto pravidla, ale i pravidla X. I v tomto katalogu jsou zapsány knihy s tematikou, které jsou umístěny z různých příčin i v jiných skříních.

Katalog 1794 byl sepsán po dlouhé časové prodlevě způsobené nepřítomností Strahla v Broumově.⁵⁴ Snad proto zde užívá dvě odlišné formy číslování knih. V prvních třech skříních (VII, VIII a IX), které byly zpracovány dříve („... *De istis prima tria tempore priore, ..., fuere elaborata*“),⁵⁵ tj. pravděpodobně před Strahlovým povoláním mimo broumovský klášter jsou mnohé knihy na jedné polici označeny týmž číslem podle pravidla č. IX. Ve zbývajících skříních X a XI, zpracovaných později („... *posteriore vero ultima duo fuere elaborata ...*“),⁵⁶ až po návratu Strahla do Broumova a po obnovení jeho prací na katalogu knihovny, má již každá kniha své jedinečné číslo. Pokud zde bylo třeba, aby další novější kniha měla totéž pořadové číslo, je toto označeno krátkou čárkou dle ustanovení pravidla X.

Zbývajících šest katalogů je pak datováno v poměrně krátkém intervalu let 1799 až 1802, což by nasvědčovalo tomu, že katalogy byly již rozepsány dříve, resp. že byly psány souběžně.

Katalog 1799a, který již publikovala Vlčková, se týká knih z oblasti církevních sněmů, papežských listin, náboženských úkonů a obojího práva, uložených ve skříních XII, XIII, XIV, XV a XVI. Katalog byl sepsán jednoznačně až po návratu Strahla do Broumova, protože knihy v těchto skříních již mají výhradně jedinečnou číselnou signaturu, nebo jsou alespoň označeny pro rozlišení čárkou „... *quia libro proprius unicuique suus attributus fuit numerus, aut post hunc stria saltim adjecta ...*“.⁵⁷ Proto zde jednoznačně platí zásada čl. VI, že se tyto knihy rozhodně nesmějí nikam přeřazovat. A to ani ty, ve kterých se pojednává i o některém jiném oboru a které nebylo možno oddělit, neboť byly vevázány spolu s jinými do jednoho svazku. Veškeré takové konvoluty bylo zamýšleno uložit ve zvláštních společných skříních a založit pro ně zvláštní katalog, přestože jsou zároveň zapsány v jednotlivých katalogích toho kterého oboru.⁵⁸

Katalog 1799b pro skříně XVII a XVIII je určen pro filosofické spisy, k nimž jsou přiřazena díla matematická a politická, včetně knih o umění. Zahrnuje i knihy této tematiky umístěné v jiných skříních a naopak knihy, které obsahují jinou látku než filozofickou, nejsou v tomto katalogu uvedeny. Také v tomto katalogu je použit výlučně „novější“ způsob číslování v souladu se zásadami čl. X.

V úvodu katalogu 1800a jsou uvedena výše rozebraná všeobecná pravidla pro celý knihovní fond. Dále obsahuje knihy věnované dějinám a vzdělávání,

54 K tomu viz výše pozn. 37.

55 *Tamtéž.*

56 *Tamtéž.*

57 Katalog 1799, fol. /1v./.

58 „... *quia constitutum erat, libros omnes in eisdem armariis contentos, etiam ad catalogum pro eis proprium inserere; quamvis pariter in propriarum materiarum catalogis reperiantur illati, sicut quoque alii ad materiam praesentem pertinentes, qui alibi dispersi sunt, huc, ut materia eadem maneat collecta, inferendi ducebantur.*“ Katalog 1799, fol. /1v./.

uložené ve skříních XIX, XX, XXI a XXII včetně spisů s touto tematikou zařazených v jiných skříních. Mimo to jsou zde zapsány také knihy s jinou tematikou, které odtud nemohly být vyděleny, neboť jsou svázány do jednoho společného svazku. Pro veškeré zápisy platí ustanovení článku č. X všeobecných pravidel.

Protože katalog 1800b určený pro skříň XXIII byl zhotoven „nedávno“ („... *praesens catalogus sit recentius confectus* ...“),⁵⁹ neuplatňuje se zde hromadné (totožné) číslování podle pravidla IX. Naopak je výhradně dodržováno pravidlo X, tzn., že každému svazku je přiřazeno individuální arabské číslo, případně doplněné čárkou („*stria*“) u novější knihy stejné signatury. V katalogu jsou uvedeny i mnohé encyklopedie a slovníky umístěné jinde, protože v této skříní pro ně nebylo místo, a proto byly uloženy jinde.

Dva poslední katalogy datované roky 1801 a 1802 jsou určeny pro knihy uložené v regálech XIV až XXXIII na galerii knihovny. O prvním z nich zpracovatel uvádí, že byl sestaven „nedávno“ („... *confectus sit recentius* ...“),⁶⁰ katalog 1802 označuje sám jako vysloveně „poslední“ („*Catalogus hic omnium ultimus* ...“)⁶¹

Ještě v generálních regulích v předmluvě ke katalogu 1800a Strahl uvádí výslovně pouze 23 regálů v přízemí knihovny a o jakýchkoli dalších skříních na galerii či ochozu knihovního sálu se vůbec nezmiňuje. Buď se jedná o prosté opomenutí, nebo regály na ochozu nebyly v době sepsání katalogu 1800a ještě hotové. Je také možné, že ochoz sálu byl věnován knihovním účelům teprve dodatečně, až po sepsání pravidel v tomto katalogu. To může odrážet i situace na galerii, kde např. skříň XXIV svou levou bočnicí zasahuje do štukové výzdoby římsy stropu, podobně jako pravá bočnice skříně XXVI. Celkově je trojitá skříň XXIV–XXVI širší než protilehlá XXXI–XXXIII, kde obdobné dodatečné zásahy do omítek nebyly nutné. Zřejmě potřeba zasunutí první širší sestavy do těsné stavební niky vyvolala nutnost truhlářského nastavení obou krajních bočnic. Horní police obou těchto čelních sestav kopírují tvar klenby stropu, čímž vznikají u skříní XXIV, XXVI, XXXI a XXXIII vrchní atypické trojúhelníkovité police. Zjevně dodatečné přízdívky po stranách a za těmito čelními trojdílnými soustavami zasahují výrazně do figurálních kartuší na klenbách stropu.

Na dlouhé stěně protilehlé oknům jsou po obou stranách vstupních dveří instalovány čtyři skříně XXVII až XXIX. Také tyto částečně zakrývají svými bočnicemi původní štukovou výzdobu jednotlivých nik, ale jejich konstrukce je výrazněji truhlářsky přizpůsobena tvarosloví říms, pouze levá bočnice skříně XXIX do štukové výzdoby částečně zasahuje.

Protože katalog 1801 pro skříně XXIV až XXVIII umístěné na galerii vpravo od vstupních dveří byl sestaven skutečně až na samém počátku 19. století, neuplatňuje se zde výjimka dle pravidla IX o hromadném číslování, naopak zcela platí pravidlo X, že každému svazku je přiřazena individuální arabská pořadová číslice. Vzhledem k umístění pod stropem sálu mají skříně XXVII a XXVIII po stranách boční pomocné sloupce poliček, které jsou spojeny se středovými

59 Katalog 1800b, fol./2v./.

60 Katalog 1801, fol. /2r./.

61 Katalog 1802, fol. /2r./.

policemi do jednoho celku, tzn. jsou označeny stejným písmenem odleva až doprava a knihy na nich jsou průběžně číslovány. Ve skříni XXVII navíc na druhé polici odzdoła (B) navazují vlevo i vpravo dvě nižší poličky. Knihy na nich jsou označeny také písmenem B, ale nikoli průběžným číslováním, nýbrž nulou, která je dle pozice té které poličky doplněna či nedoplněna čárkou („stria“). Skříň XXVIII má osmou polici označenou písmenem H jak ve střední části, tak v obou postranních sloupcích.

Katalog 1802 pro skříň XXIX až XXXIII umístěné nalevo od vstupních dveří na galerii uzavřené mříží („... *cancellis circumseptam* ...“)⁶² užívá výhradně individuální číslování knih dle ustanovení pravidla č. X generálních pravidel. Také skříň XXIX a XXX mají po obou stranách oddělené boční poličky (cisty) uspořádané do sloupců, oddělených od prostřední části bočnicí regálu. Protože takto vzniklé poličky a police na sebe navazují, jsou celé označeny týmž písmenem a číslování knih arabskými číslicemi počíná na levé boční poličce, pokračuje průběžně přes prostřední část a končí na pravé boční části. Takové osmé patro je zde označeno písmenem H.

***

Jednotlivé svazky mají rozdílný rozsah – od 130 listů v katalogu /1771/ až po téměř čtyři sta v posledním katalogu z r. 1802. Srovnatelný počet kolem 180 listů mají svazky z let 1794 a 1799, ostatní – z let 1780, 1800 a 1801 – mají více než dvě stě folií. Přestože ukládací plocha jednotlivých skříní v knihovně je obdobná, není rozsah jednotlivých katalogů adekvátní kapacitě skříní v něm zachycených. Např. katalog 1800b obsahující knihy jediné skříň č. XXIII má rozsah 223 listů, srovnatelný katalog 1780 zahrnuje skříň dvě a katalog 1800a dokonce čtyři. Naopak tři katalogy zachycující po pěti skříních (1794, 1801 a 1802) mají od 186 přes 280 až po 379 listů. Jednotlivé katalogy i přes rozdílný objem zápisů jsou všechny (snad s výjimkou posledního katalogu z r. 1802) v podstatě rovnoměrně zaplněny zápisy. To odráží praxi naznačenou předmluvě katalogu 1780,⁶³ že katalogy byly původně zřejmě psány na volné archy a svázány teprve následně.

Všechny katalogy mají stejnou, resp. velmi podobnou formální úpravu. Užívají černou tuší perem linkovaný formulář s rubrikami: „*Armarium*“ (případně „*Armare*“) – „*Auctorum Nomina, ac Tituli Libroru/m/*“ – „*Impressionis*“ (od katalogu 1799 „*Editionis*“) členěnou na „*Locus*“ a „*Annus*“ – „*Forma*“ – „*Compactura*“ – „*Cista et Series*“ (v katalogu 1794 variantně „*Cista ac numerii*“). Formulář zabírá vždy dvě sousední strany.

Zápisy v katalozích jsou členěny na oddíly věnované jednotlivým písmenům abecedy, uvnitř jsou pak knihy řazeny v abecedním pořadí, nikoli však důsledně podle příjmení autora, ale často též podle prvního písmene názvu apod. Původní zápisy jsou řazeny s různými, místy poměrně velkými mezerami

62 Katalog 1802, fol. /2r./.

63 Katalog 1780, fol. 1r. i pozn. č. 40 zde.

mezi řádky. Např. v oddíle K v katalogu 1780 jsou dokonce uvedeny pouze dva zápisy na jedné straně.⁶⁴ Pravděpodobně tak byl vytvářen prostor pro dodatečné zápisy. Těto možnosti bylo zhusta využíváno – jednak samotným Strahlem v době jeho působení, ale i jeho pokračovateli. Poměrně časté jsou především změny signatur, a to zejména pořadového čísla v rámci jedné police a občas i změna písmene při přerazení z jedné police na druhou. Mnohem méně časté jsou změny římské číslice při přesunu do zcela jiné skříně. Mimoto jsou vpisovány nové akvizice, a to nejen nově vydávané knihy, ale i svazky se starším datem vydání. V místech, kde je dostatek prostoru, je dodatečný zápis vepsán mezi řádky – někdy i na místo, kam podle abecedního pořadí přesně nepatří. Pokud není na příslušném místě dostatek prostoru pro dodatečný zápis, je zde uvedena zkratka „NB“ a nový záznam je proveden s tímž označením např. na konci strany, nebo za poslední knihu toho kterého písmenného oddílu jako „Appendix“. Tehdy je na místě, kam by měl svazek správně příslušet, vloženo upozornění „App“.

Struktura knihovního fondu broumovské klášterní knihovny bude jistě postupem času předmětem detailní analýzy. Pro účely tohoto příspěvku byl proveden pouze dílčí rozbor časového složení knih ve třech katalozích – v jednom z prvních dvou, přibližně prostředním a jednom ze závěrečných.

Těžištěm knih zařazených v katalogu /1771/ je produkce 16., 17. a části 18. století. Kromě toho je zde zaznamenáno 33 prvotisků z let 1478–1500. Katalog obsahuje v naprosté většině knihy vydané před r. 1780. Po tomto datu sem bylo zapsáno pouhých 43 položek vydaných v 80. letech, sedm pak z let devadesátých a jedna vydaná po r. 1801. Z celkového počtu 237 položek pocházejících z druhé poloviny 18. století představují knihy z 50. až 70. let téměř osmdesát procent, knihy vydané v 80. letech necelou pětinu a vydané po r. 1791 tvoří již jen zanedbatelný podíl přibližně třech procent.

Katalog 1794 obsahuje také 33 prvotisků. Produkce druhé poloviny 18. století (celkem 263 položek) je zastoupena z jedné třetiny knihami vydanými po r. 1750, dále pak z jedné pětiny až jedné čtvrtiny knihami z let šedesátých a sedmdesátých, zatímco zastoupení produkce 80. a 90. let klesá k deseti, resp. šesti procentům. V katalogu je zapsána jediná kniha po r. 1801.

V katalogu 1800a (skříně XIX až XXII) je evidováno celkem 275 položek vydaných ve druhé polovině 18. století, z toho téměř devadesát procent tvoří produkce do konce devadesátých let, více než polovinu pak knihy vydané mezi roky 1771 až 1790.

V těchto třech vybraných katalozích představuje produkce 50. až 80. let vždy přibližně osmdesát procent objemu knih druhé poloviny 18. století, v katalogu 1800a stejného procenta dosahuje až včetně produkce let devadesátých. Poté již má počet nových akvizic vždy výrazně klesající tendenci.

Přestože jsou jednotlivé katalogy věnovány vždy příslušným skříním, obsahují v různé míře i zápisy knih jiného uložení. První dva nejstarší katalogy z let obsahují téměř výlučně zápisy knih ze skříní, kterým jsou vyhrazeny,

64 Katalog 1780, fol. /115v./

a to i v případě dodatečných záznamů. Knihy uložené ve skříních s vyššími pořadovými čísly se zde vyskytují ve velmi omezeném počtu a pouze jako dodatečné zápisy. V dalších katalogích se pak postupně začínají objevovat knihy uložené v následujících skříních již jako součást původních zápisů (nikoli jen jako dodatečné záznamy). Jedná se především o případy, kdy jsou rozepisovány jednotlivé části konvolutů a tyto jsou vřazovány též do jiných katalogů příslušného tematického zaměření. Často jsou tak do katalogů s nižšími čísly zařazeny záznamy části svazků, které jsou předmětem katalogů zpracovaných až o několik let později.⁶⁵

Lze tedy předpokládat, že uložení knih v rámci knihovny bylo již v době sepisování prvních katalogů poměrně stabilní a v podstatě završené. Proto Strahl např. již na přelomu 70. a 80. let věděl, že knihy s historickou tematikou jsou uloženy ve skříních č. XIX či XX („*Regulae ... in Praenotatione catalogo ad historiam pertinenti, atque in armario vel XIX. vel XX. retento anteposita, traduntur ...*“).⁶⁶ Podobně v katalogu 1780 odkazuje: „... *et datum fuit executioni in catalogo, qui extare solet in XIX. vel XX. armario ad historiam pertinente*“.⁶⁷

***

Celý fond konventní knihovny, tak jak je zachycen devíti Strahlovými katalogy z přelomu 18. a 19. století, byl v té době již uložen v knihovním sále, který byl vybudován v novostavbě severního křídla v rámci rozsáhlé přestavby a rozšíření klášterního areálu v letech 1727 až 1733 po dle plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera.⁶⁸

Těmto úpravám předcházelo a do konce 18. století je naopak postihlo (kromě jiného) v různé míře i šest požárů – v letech 1300 či 1301, 1559, 1664, 1684, 1757 a 1779.⁶⁹

Po necelých sto letech od prvního požáru bylo v soupisu majetku broumovského proboštství ke dni 13. dubna 1393⁷⁰ zaznamenáno 37 rukopisných svazků.⁷¹ Ve stejné době bylo podle téhož zdroje v knihovně kláštera v Polici nad Metují 67 svazků s 69 tituly, přičemž v tomto případě dle Hlaváčka šlo „*nepochybně o kompletní evidenci knih chovaných v proboštství*“.⁷² V téže době bylo v klášterní knihovně v Břevnově zaznamenáno minimálně šest desítek

65 K tomu srov. *Praenotatio*, bod X v katalogu 1800a, fol. 3r. a násl.

66 Katalog /1771/, fol. 1v.

67 Katalog 1780, fol. 1v.

68 M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna ...*, s. 88 an.

69 Srov. např. J. SLAVÍK, *Nové poznatky ...*, s. 18.

70 Josef EMLER, *Zlomek inventáře kláštera břevnovského z let 1390–1394*, *Věstník Král. čes. společnosti nauk*, tř. filos.-histor.-jazykozpytná 1888, Praha 1889, str. 280 an.

71 Ivan HLAVÁČEK, *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005, s. 51.

72 Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, *Acta Universitatis Carolinae, Phil. et. Hist. sv. 11*, Praha 1966, s. 64.

rukopisů⁷³ a v již letech 1296 až 1306 podle soupisu břevnovského opata Bavora z Nečtin⁷⁴ 17 rukopisů, z nichž čtyři byly určeny proboštví polického.⁷⁵ Obdobný „úplný soupis, nikoli zlomek“ knih benediktinského kláštera v Opatovicích v době před pol. 14. stol. obsahuje 54 svazků.⁷⁶ Zda přibližně poloviční počet rukopisů v Broumově na konci 14. století oproti Břevnovu i Polici (i počtu knih v Opatovicích již v polovině století) je jakýmsi pohořalým zbytkem po požáru z počátku 14. století, můžeme jen těžko odhadovat.

Podobně neznáme rozsah, složení a způsob uložení broumovského knihovního fondu v polovině 16. století a vliv požáru v r. 1559 na něj. Následný požár 18. června 1664 údajně sice „...pohltil [...] větší část knih a mnoho cených rukopisů, na štěstí byla však značná část knih z knihovny v Kladsku, kam byly předány ve válečných časech do úschovy [...] Tyto a z ohně zachráněné knihy tvořily základ nové knihovny“.⁷⁷ Ani tady způsob uložení knihovního fondu klášterní knihovny není znám.

Nedávno identifikované a publikované plány přestavby klášterního areálu z let 1679 až 1684,⁷⁸ které jsou připisovány Wolfangu Dientzenhoferovi, podávají představu o podobě kláštera před vrcholně barokní přestavbou v první polovině 18. století.⁷⁹ Jádrem přestavby budov konventu severně od kostela sv. Vojtěcha byl původní středověký opatský hrad, který přestavěl již v r. 1659 Carlo Lurago a po požáru 1664 také Martin Reiner.⁸⁰ O umístění případné knihovny v obou těchto přestavbách informace chybí. Po požáru 1684 tak bylo postaveno nové severní křídlo, na jehož plánech editoři na základě paralel s klášterem v Břevnově a dalších nepřímých pramenů⁸¹ identifikují jednotlivé prostory, včetně knihovny, která se měla nacházet v I. patře nad tehdejšími refektářem.⁸²

Nové umístění pro knihovnu vzniklo v rámci přestavby kláštera provedené na základě plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera mezi lety 1727 až 1733. Tehdy bylo vybudováno i nové severní křídlo (v podstatě shodné s dnešní dispozicí

73 Protože publikovaný zlomek začíná právě uprostřed seznamu knih břevnovského kláštera, není proto úplný a není známo, kolik knih bylo na předchozí straně; srov. J. EMLER, *Zlomek* ..., s. 281–282.

74 REGESTA DIPLOMATICA NEC NON EPISTOLARIA BOHEMIAE ET MORAVIAE II, ed. J. Emler, Praha 1882, č. 2752, s. 1202–1203.

75 I. HLAVÁČEK, *Středověké soupisy* ..., s. 64.

76 *Tamtéž*, s. 81.

77 Z předmluvy Jeronýma Růžičky ke katalogu klášterní knihovny z r. 1854 přejímá L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna* ..., s. 50. Podobně M. TOŠNEROVÁ, *Průvodce* ..., s. 179.

78 Daniela ŠTĚRBOVÁ – Michal PATRNÝ, *Der immerwährende Kaiser. Der Plan für die „Provinzkapitel“ in Braunau in dem sog. Dientzenhorer-Skizzenbuch*, *Umění*, LXII/2014, č. 3, s. 240–250.

79 D. ŠTĚRBOVÁ – M. PATRNÝ, *Der immerwährende Kaiser* ..., s. 243.

80 *Tamtéž*.

81 *Tamtéž*, s. 245 + pozn. 18. Srov. též M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna* ..., pozn. 7 na s. 184 a pozn. 6 na str. 285.

82 D. ŠTĚRBOVÁ – M. PATRNÝ, *Der immerwährende Kaiser* ..., s. 245 + reprodukce plánu obr. 1 na s. 241.

a podobou), ve kterém architekt vymezil pro knihovnu sál,⁸³ kam byla knihovna přenesena za opata Zinkeho (opatem do r. 1737).

Porovnáním plánů z přelomu 70. a 80. let 17. století s plány Dientzenhoferovské přestavby⁸⁴ lze konstatovat, že se jedná o prostory půdorysně srovnatelné, které za určitých podmínek umožňovaly umístění obdobného množství ukládacího nábytku i uložení srovnatelného počtu knih. Zda velikost knihovny plánovaná koncem 17. století odrážela rozsah tehdejšího knihovního fondu, nebo zda byla výrazem vize jeho dalšího rozvoje a „stavebním záměrem“ investora, je těžko rozhodnout. Dientzenhoferovské plány z konce první čtvrtiny 18. století aktuální rozsah knihovního fondu zohledňovaly již pravděpodobně mnohem přesněji.

Výstavba tohoto nového knihovního sálu byla – nejen symbolicky – zřejmě završena provedením výmalby klenby v letech 1739 až 1740 malířem Janem Karlem Kovářem.⁸⁵ Do sálu bylo pravděpodobně záhy (ve 40. letech 18. století?) pořízeno i vybavení pro uložení knih,⁸⁶ ale o jeho podobě k dispozici žádné údaje nejsou.

Dne 10. dubna 1757 postihl klášter další požár,⁸⁷ během kterého „naštěstí se podařilo zachránit knihovnu“.⁸⁸

Znovu klášter vyhořel za opata Rautenstraucha 7. dubna 1779.⁸⁹ S odvoláním na zprávu přednosta klášterní kanceláře uvádějí Vilímková s Preissem, že „s vypětím všech sil se tehdy podařilo zachránit knihovnu“.⁹⁰ A dále citují jistého stavitele z Hradce Králové, který ve dnech 22. a 23. dubna 1779 prohlédl klášter po požáru, přičemž v prelatuře konstatoval, že „největší nebezpečí hrozí toliko u knihovny, pokud by byla vystavena delšímu působení vzduchu a deště“.⁹¹ Naopak Mádl uvádí, že během tohoto požáru shořel „původní mobiliář knihovny ze 40. let 18. století“.⁹² Zde se otevírají poněkud provokativní otázky: Jak mohl shořet mobiliář, ale knihy ne? Nebo byly knihy např. uloženy jinde či se je podařilo včas vystěhovat? Odpovědi na tyto otázky nepřináší ani odhadní protokol budov z r. 1787, který zachycuje stav po požáru r. 1779 a po poslední přestavbě kláštera.⁹³

83 M. MÁDL – R. HEISLEROVÁ – M. ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Š. VÁCHA, *Barokní nástěnná malba ...*, s. 374.

84 *Tamtéž*, s. 432, obr. II.3.

85 *Tamtéž*, s. 372 + edice dokumentů tamtéž, II, s. 975 dokument II/23.

86 *Tamtéž*, I, s. 395.

87 *Tamtéž*, I, s. 373; popis požáru srov. *tamtéž* II, 976 – dokument II/25. Podobně i M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna ...*, s. 101.

88 M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna ...*, s. 101.

89 M. MÁDL – R. HEISLEROVÁ – M. ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Š. VÁCHA, *Barokní nástěnná malba ...*, I, s. 373.

90 M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna ...*, s. 105.

91 *Tamtéž*, s. 106.

92 M. MÁDL – R. HEISLEROVÁ – M. ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Š. VÁCHA, *Barokní nástěnná malba ...*, I, s. 395. V souvislosti s dalšími otázkami se proto jeví teze M. Mádl a kol. jako problematická.

93 M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna ...*, s. 108.

Po požáru byla knihovna nově upravena kolem r. 1793 za opata Jakuba Chmela. Ten „... *nechal nově zařídit klášterní knihovnu ...*“,⁹⁴ což dokládá i nápis s chronogramem na římse, která obíhá po obvodu ochozu pod portrétem opata.⁹⁵ V této době také pravděpodobně vznikl i nový (do současné doby dochovaný) klasicistní mobiliář.⁹⁶ Otázkou zůstává, shořel-li skutečně v r. 1779 původní knihovní mobiliář ze 40. let 18. století a nový byl pořízen až v r. 1793, kde byly knihy (pokud se vůbec dochovaly!) oněch cca čtrnáct let uloženy?

Požár v r. 1779 jen velmi těsně předcházel vzniku prvních Strahlových katalogů. Protože na počátku 80. let byly již rozpracovány i další minimálně čtyři katalogy,⁹⁷ které však po r. 1793 po pořízení nového vybavení knihovny nedoznaly žádných zjevných změn, musel systém uložení knih vzniknout buď bezprostředně po požáru (jak, když původní mobiliář ze 40. let údajně při požáru 1779 shořel? – vložil ZZ), či spíše existoval již před tímto požárem. A vzhledem k tomu, že předchodí požár v r. 1757 knihovnu zřejmě výrazněji nezasáhl, byl ukládací systém broumovské konventní knihovny pravděpodobně ustálen již minimálně před polovinou 18. století, záhy po přestavbě Kiliána Ignáce Dientzenhofera, případně byl již součástí úvah a zadání v rámci těchto stavebních úprav. Zda dokonce odráží i obdobnou dispozici sálu vzniklého při přestavbě po r. 1684, neznáme.

***

Masivní pokles nových akvizic knih vydaných v posledních desetiletích 18. století, který je patrný ve složení zápisů jednotlivých Strahlových katalogů, naznačuje, že knihovní sál, ve kterém byla konventní knihovna uložena, byl v této době již z větší části zaplněn.

Odtud se zřejmě odvíjí i myšlenka Vlčkové, že po zaplnění knihovního sálu bylo zahájeno budování nové – tzv. opatské knihovny, která měla být od roku 1869 uložena v místnostech prelatury⁹⁸ a jejíž první katalog měl sestavit převor Romuald Schramm v časové souvislosti s tzv. Růžičkovým katalogem konventní knihovny přibližně v letech 1854–1855.⁹⁹

Jedná se zjevně o katalog nadepsaný na titulním listu jako „**BÜCHER-CATALOG der Braunauer Abtei – Bibliothek**“.¹⁰⁰ Záписy tohoto soupisu jsou vedeny jedinou písařskou rukou pro knihy vydané většinou od poloviny, masivněji pak od 70. a 80. let 18. století, až do přelomu 50. a 60. let 19. století. Druhou písařskou rukou mnohem méně pečlivě a úpravně jsou poté ještě krátce pořizovány záписy knih vydaných vesměs do r. 1860 a v několika málo následujících

94 M. MÁDL – R. HEISLEROVÁ – M. ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Š. VÁCHA, *Barokní nástěnná malba ...*, I, s. 374.

95 *Tamtéž*, I, s. 395.

96 *Tamtéž*.

97 Srov. zde, pozn. č. 40.

98 L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 25

99 *Tamtéž*, s. 33.

100 Jeho podrobnější popis a charakteristiku srov. *tamtéž*.

letech. Původní důsledné abecední řazení knih v rámci jednotlivých písmen je postupně nahrazeno chronologicky pořizovanými zápisy, které jsou označeny v textu daty 1855, 1856 a 1857. Katalog tak v této době získává spíše charakter jakési přírůstkové knihy. Lze odhadnout, že kniha přestala být užívána někdy na začátku druhé poloviny 60. let 19. století.

Druhým katalogem, který pro opatskou knihovnu Vlčková uvádí,¹⁰¹ je „*Bücher-Catalog der Braunauer Abtei-Bibliothek. I. A-L.*“ na hřbetu označený jako „*Catalogus. I. A-L.*“, který přejímá velkou část zápisů z katalogu předchozího a vřazuje též nové knihy. Byl založen někdy po polovině 19. století (?) a doplňován až do 1. světové války. Zápisy tohoto katalogu byly dle poznámek v něm uvedených převáděny dodatečně i do jakéhosi lístkového katalogu („*Im Zettelkatalog eingetragen*“). Na rozdíl od staršího má tento katalog již předtištěný formulář zápisů s rubrikami: „*Name des Autors und Titel des Werkes.*“ – „*Zahl der Bände.*“ – „*Druckort.*“ – „*Jahr.*“ – „*Drucker. Verlag.*“ – „*Standort*“ – „*Anmerkung*“. Katalog třídí knihy do osmnácti skupin označených římskými číslicemi I až XVIII, kterým přiřazuje dvacet písmenných prefixů v rozsahu A až P a v rámci jednotlivých abecedních skupin pak průběžně arabská čísla od 1.

K tomuto katalogu byl nyní ve fondech broumovského kláštera nově identifikován jeho druhý díl nadepsaný na titulním listu stejnou písařskou rukou: „*Bücher-Catalog der Braunauer Abtei – Bibliothek II. M–Z*“, na hřbetu označený jako „*CATALOGUS. II. M–Z.*“. Svazek byl navrácen z PNP, kde měl signaturou A 299/S. Kniha má totožnou velikost i úpravu jako díl první, obsahuje 240 listů, z nichž je nově tužkou foliován každý desátý list. Také zde jsou dodatečně doplňky k jednotlivým písmenům označeny poznámkami o tom, že jsou převedeny do lístkového katalogu (např. „*Berietts im Zettelkatalog eingetragen*“ apod.)

Oba tyto soupisy (včetně nyní doplněného druhého dílu) vzniklé po polovině 19. století předchází nyní nově zjištěný katalog označený na desce jako „*CATALOGUS librorum ... in BIBLIOTHECA ABBATIALI BRAUNAE, usque in annum 1824*“.

Rukopis byl po mnoho let uložen ve Strahovské knihovně PNP pod sign A 300/S a ve druhé polovině 90. let minulého století byl vrácen do Broumova.

Katalog sestavil P.Eduardus Nepomucenus de Mildestein a věnoval 54. broumovskému opatu P. Placidu Mathiasovi Beneschovi.¹⁰²

Jedná se o knihu o rozměrech 21×33 cm čítající 80 listů opatřených novodobým číslováním každého desátého listu, kde na stranách 3r. až 74v. jsou sepsány knihy opatské knihovny v rozsahu písmen A až Z. Nachází se zde jednotliviny z 16. století a řádově několik desítek až stovek tisků ze 17. století, naprostou většinu však tvoří vydání z 18. století. Ta jsou doplněna poměrně malým množstvím knih vydaných do počátku 20. let 19. století. I bez přesné kvantifikace lze vyslovit domněnku, že takto nízký počet neodpovídá obecnému nárůstu knižní produkce v první čtvrtině 19. století. Zda tato skutečnost odráží nějaké vnitřní omezení akviziční činnosti opatské knihovny, nebo byla

101 *Tamtéž.*

102 *Catalogus librorum ...*, fol. 2v.

tato nová produkce zařazována do jiné části klášterní knihovny, v tuto chvíli nelze potvrdit ani vyvrátit.

Katalog by sepsán průběžně jedinou písařskou rukou bez jakýchkoliv záměrných mezer pro případné doplňky a byl uzavřen v r. 1824. Jen naprosto výjimečně je doplněn v letech následujících několika jednotlivinami vydanými až do r. 1828, který byly zapsány v závěru knihy na posledních fol. 74r.–80r. Knihy jsou zapisovány do ručně linkovaného formuláře s rubrikami „*Auctorum Nomina et tituli librorum*“ – „*Locus editionis*“ – „*Annus editionis*“ – „*Armarium cista et series*“ a tříděny do čtyř oddílů (skříní?), označených římskými číslicemi I až IV, uvnitř pak do 15 podskupin rozlišených písmeny A až P, kterým pak přiřazuje průběžně arabská čísla od 1. Překvapivě jsou takto vytvářeny řady, které obsahují vysoký počet pořadových čísel, např. sign. I H 62,¹⁰³ II H 51,¹⁰⁴ III H 45,¹⁰⁵ a dokonce IV H 529.¹⁰⁶

Pravděpodobně dodatečně byl autorem (?) spočítán počet svazků v seznamu zapsaných a jak na desku katalogu, tak na jeho titulní stranu za slovo „*librorum*“ doplněna číslice „6591“. Že se jedná o dodatečně uvedený údaj, lze odvodit kromě jiného i z toho, že číslice porušuje původní osovou symetrii ozdobného názvu katalogu na obou místech. Zjevnější je to na desce svazku, zatímco na titulním listu se autor alespoň snažil (např. průběžným podtržením) o navození dojmu, že číslice 6591 je původní součástí označení knihy. Protože nebyla dosud provedena zevrubná analýza tohoto svazku, můžeme počet knih ověřit pouze orientačním propočtem. Jestliže na každé ze 143 popsaných stran je uvedeno průměrně cca 25 až 30 zápisů (mnohdy ale i čtyřicet i více), pak množství zapsaných signatur může přesahovat počet více než čtyř tisíc. Vlastních fyzických svazků je zde ale zapsáno zjevně mnohem více, neboť pod jednou signaturou je mnohdy uvedeno více knih – srov. např. sign. III E 9 – „6 *Theile*“¹⁰⁷ Pliniovy *Naturgeschichte* „12 *Bände*“,¹⁰⁸ či „*Schriften ...*, 17 *Bände*“,¹⁰⁹ a mnohé další. Je tedy pravděpodobné, že počet svazků opatské knihovny v r. 1824 skutečně činil oněch uváděných 6591 kusů.

Dva nově identifikované katalogy posouvají nyní počátky opatské knihovny před konec 18. století.

Patrně nejstarším v současné době známým katalogem opatské knihovny je dle označení na hřbetě „**CATALOGUS BIBLIOTHECAE ABBATIALIS BRAUNENSIS**“. Jedná se o papírový svazek formátu 22×36 cm, který obsahuje 316 nečíslovaných listů, s polokoženou vazbou, kde přední i zadní deska opatřené vázacími tkanicemi jsou částečně poškozeny. Na rubu přední desky je tužkou

103 *Catalogus librorum ...*, fol. 28v.

104 *Tamtéž*, fol. 31v.

105 *Tamtéž*, fol. 29v.

106 *Tamtéž*, fol. 9v.

107 *Tamtéž*, fol. 55v.

108 Sign. IV Ea 53, *tamtéž*, fol. 53v.

109 Sign. II K 1, *tamtéž*, fol. 61v.

napsaná stará signatura Strahovské knihovny PNP A 155/S, níže na též straně perem napsaná poznámka 151/R.

Knihy nemá titulní list a ihned začíná soupisem knih od písmene A do ručně linkovaného formuláře, který probíhá dvěma sousedními stranami a je členěn na rubriky: „*Armare*“ – „*Auctorum Nomina ac Tituli Librorum*“ – „*Editionis*“, vnitřně dělená na „*Locus*“ a „*Annus*“ – „*Forma*“ – „*Compactura*“ – „*Cista ac Series*“. Jedná se o totožný formulář, jako používají soudobé katalogy konventní knihovny. Knihy jsou označovány signaturami, které jsou tvořeny římskými číslicemi I až VII, dále patnácti písmeny A až P a průběžnými arabskými číslicemi od 1 dle pořadí na příslušné knihovní polici.

Kompletní katalog v rozsahu písmen A až Z byl nepochybně sepsán knihovníkem Rupertem Strahlem za velmi krátkou dobu kolem r. 1795 (k tomu srov. níže). Zápisy jsou prováděny černou tuší téměř výhradně jednou písařskou rukou. Dodatky a doplňky jsou psány tímž pisatelem červenou tuší, a to buď do mezer mezi původními zápisy, nebo na závěr jednotlivých písmen jako „*Appendix*“. Červeně jsou psány nově zařazované knihy (vesměs ze 70. až první poloviny 90. let 18. století i nové akvizice starších vydání), některé doplňky a opravy např. signatur, vrocení, míst vydání apod.

Katalog obsahuje 5586 datovaných záznamů, z toho jeden prvotisk z doby před r. 1500 a 113 svazků pocházejících z 16. století. První i druhá polovina 17. století jsou zastoupeny srovnatelným počtem 110 a 158 zápisů. Více než dvojnásobné množství knih z první poloviny 18. století (téměř 360 titulů). Rozsah produkce následujících desetiletí pak strmě roste (50. léta – 291 položek, 60. léta – 545, 70. léta – 1771) a eskaluje osmdesátými léty, z nichž pochází 1862 zápisů. Poté již počet knih prudce klesá – v 90. letech na 366 a z doby po r. 1801 pochází pouze 13 dodatků. Opatská knihovna zjevně začala být masivněji budována již po polovině 18. století, zejména z produkce 60. až 80. let 18. století, která představuje přibližně tři čtvrtiny jejího fondu zaznamenaného v tomto soupisu z konce 18. století.

Téměř souběžně a s přímým odkazem na sestavitele předchozího katalogu byl pořízen i nově identifikovaný seznam označený na hřbetu „**CATALOGUS BIBLIOTHECAE ABBATIALIS TOM.I.**“ a na titulní listu pak jako „*Catalogus Bibliothecae Abbatialis Braunensis Ex libris A Reverendissimis D.D. Abbatibus Stephano et Jacobo, potioram partem comparatis, adornatus Ab Admodum Rev: ac Religioso Patre Ruperto Strahl O.S.B. Monasterii Braunensis p.t. Priori A/nno/ MDCCXCV*“.

Jedná se o papírový svazek o 251 foliích s novodobým číslováním tužkou každé 10. strany (poslední list omylem označen 261). Na rubu přední desky je tužkou uvedena signatura předchozího uložení ve Strahovské knihovně PNP A 154/S. Tento první díl zahrnuje písmena A až L, u některých oddílů jsou uvedeny doplňky přímo za posledním zapsaným svazkem, pro písmena B, E, G, H a K jsou dodatky vloženy na závěrečné listy oddílů.

Obsah zápisů tohoto i předchozího katalogu je téměř totožný, používá i totožný dvoustránkový formulář. Rukopis byl pořizován zřejmě v bezprostřední

souvislosti s katalogem předchozím. Zatímco v katalogu sestaveném přímo Strahlem jsou dodatky a opravy psány červenou tuší jak do mezer původního textu, tak jsou zařazovány za poslední knihy toho kterého písmena, v tomto katalogu je tomu podobně, nicméně ne totožně. Znamená to, že původní katalog nebyl pouhou přímou předlohou katalogu druhého, ale oba byly zřejmě psány téměř současně, a to včetně pořizování doplňků a oprav, jejichž pozice v knihách však není identická.

Důvod, proč byl s minimálním časovým odstupem od úplného katalogu Strahlerova sepsán i téměř totožný dvoudílný katalog (předpokládejme, že druhý díl pro písmena M–Z skutečně existoval, ale do současné doby se nedochoval, nebo je v dnes nezvěstný), není zatím znám.

Vzhledem k poměrně krátkému časovému odstupu přibližně třech desetiletí, nabízí se možnost srovnání stavu fondu opatské knihovny v roce 1795 a r. 1824. Namátkovým srovnáním bylo předběžně zjištěno, že velká část knih zapsaných v katalogu v polovině 90. let 18. století je uvedena i v katalogu z r. 1824. Přesné srovnání je komplikováno kromě jiného i tím, že kritéria abecedního třídění nebyla důsledně dodržována a měnila se. Bez detailního zpracování všech jednotlivých knižních jednotek není v současné době přesná konkordance jednotlivých katalogů možná. Nicméně naprostá většina knih zapsaných v obou seznamech má v katalogu z r. 1824 přiřazenu jinou signaturu, než měla původně. Pravděpodobně je to důsledek nějaké vnitřní reorganizace opatské knihovny v první čtvrtině 19. století, během níž došlo k přečíslování knih.

Jestliže katalog z roku 1824 uvádí přibližně šest a půl tisíce svazků, výše uvedených cca pět a půl tisíce záznamů v katalogu z r. 1795 může poměrně přesně naznačovat i počet knih opatské knihovny kolem poloviny 90. let 18. století.

Závěr

Na základě nově zjištěných katalogů a jejich prvotního posouzení je možné usuzovat, že nejpozději na konci 18. století existovaly v broumovském benediktinském klášteře paralelně vedle sebe dvě více méně samostatné knihovny – konventní a opatská. Knihovna konventu naplňovala v té době všech 33 skříní ukládacího mobiliáře v knihovním sále a její rozvoj byl v 80., nejpozději na počátku 90. let 18. století v podstatě ukončen. Opatská knihovna, která se rozvíjela souběžně především z knižní produkce od 60. let 18. století, čítala na konci tohoto století řádově pět a půl tisíce svazků.

Způsob uložení konventní knihovny v knihovním sále byl v hlavních rysech vytvořen již před r. 1780, kdy byl sepsán první katalog pro skříně I a II, a zřejmě i před požárem v r. 1757. Vznikl pravděpodobně již v souvislosti s dientzenhoferovskou novostavbou severního křídla z přelomu 20. a 30 let 18. století a byl trvale akceptován všemi knihovními katalogy vzniklými po r. 1780. Také úprava vybavení sálu provedená za převora Chmely v r. 1793 tento systém respektovala.

Na konci 18. století vznikl v Broumově dílem knihovníka Ruperta Strahla postupně ucelený soubor devíti katalogů konventní knihovny a dvou – v případě existence druhého svazku katalogu z r. 1795 tři – katalogů knihovny opatské.

Konventní knihovna měla již od počátku zpracování svých katalogů propracovaný vnitřní systém, který upravují všeobecná pravidla („*regulae generales*“). Ty byly sice souhrnně sepsány až v úvodu katalogu 1800a, nicméně jejich zásady a principy byly formulovány již na přelomu 70. a 80. let 18. století, protože byly uplatňovány už při zpracování prvních katalogů tohoto souboru. Jedinou výraznější změnou, ke které v průběhu zpracovávání jednotlivých katalogů došlo, je nahrazení hromadného číslování používáním individuálních čísel pro jednotlivé svazky přibližně v polovině 90. let 18. století, konkrétně od skříně č. X.

Vedle těchto všeobecných pravidel musel mít sestavitel katalogů záhy též poměrně přesnou představu o složení celé knihovny i rozmístění knih, včetně např. velmi podrobných znalostí o obsahu jednotlivých konvolutů. Jedině tak bylo možné, aby dílčí části byly rozepisovány podle tematické a abecední příslušnosti do jednotlivých katalogů, a to i se značným časovým předstihem mnoha let.

První svazky katalogů konventní knihovny vznikly na přelomu 70. a 80. let a s jistým časovým odstupem poté v roce 1794. V devadesátých letech 18. století pak probíhaly práce na soupisech obou knihoven paralelně. Katalog opatské knihovny i první díl jeho dobového opisu vznikly v krátkém časovém období mezi třetím a čtvrtým svazkem katalogu konventní knihovny, přičemž jejich ostatních šest svazků bylo poté sepsáno v průběhu pouhých čtyř let.

Jakkoli předmětné katalogy zachycují status quo obou knihoven na konci 18. století, není dosud podrobněji znám způsob získávání nových knih, které obě knihovny zjevně absorbovaly ve velkém množství.

Jistým náznakem, jakým způsobem byly vybírány knihy k zařazení do knihovního fondu broumovských knihoven, by mohl být tzv. „*kritický katalog knih*“ z let 1778 až 1785, uložený ve fondu Řádový archiv benediktinů v Národním archivu.¹¹⁰ Ten obsahuje poměrně obsáhlý soubor kritických rozborů nejrůznějších knih, včetně doporučujících či nedoporučujících poznámek. Konkrétní vztah tohoto zajímavého pramene, ačkoli je ve fondu ŘBB zařazen ve skupině tzv. „*broumovských rukopisů*“, právě k broumovské knihovně se však dosud jednoznačně prokázat nepodařilo.

Podobně stranou tohoto příspěvku zůstává i otázka knihovního fondu zrušeného kláštera v Polici nad Metují, který měl být na základě dekretu ze 14. února 1786 přenesen do Broumova.¹¹¹ Podle Vlčkové neměla tato knihovna svůj katalog, ale podle jejího názoru se pravděpodobně nejednalo o rozsáhlý soubor, protože by jinak jen těžko mohl podpřevor Bonaventura Müller přislíbit sepsání seznamu knihovny do osmi dnů.¹¹² Tento soupis v současné době není znám,

¹¹⁰ Národní archiv (NA), f. Řádový archiv benediktinů 16.–18. století (ŘBB), poř. č. 472, kniha č. 30.

¹¹¹ L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna ...*, s. 22

¹¹² *Tamtéž*.

neobsahuje ho ani fond Velkostatku Police nad Metují, uložený ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, i když jiné inventáře budov a vybavení kláštera či spisovny obsahuje.¹¹³

Nezodpovězena zůstává též otázka obsahu údajného katalogu broumovské knihovny z roku 1787, uloženého ve vídeňském Státním archivu (ÖSA),¹¹⁴ přičemž by se mělo jednat o obširný katalog („... *umfangreicher Bücher-Katalog ex 1787*“). Bohužel tento rukopis je podle sdělení archivu¹¹⁵ již delší dobu neznámý. Uvedený fasciكل tu byl ale zařazen mezi rušenými kláštery, což však Broumov nebyl. Zda se jednalo o nějakou formu soupisu polické klášterní knihovny při předání do Broumova a z toho vyplývající omyl při evidenčním zpracování v archivu (např. nepřesným označením a záměnou Broumova a Police nad Metují), dnes nevíme. Jakkoli existuje zjevná časová souvislost mezi datem zrušení kláštera a datací údajného katalogu jeho knihovny rokem 1787, o jeho obsahu můžeme pouze spekulovat.

***

Celý tento soubor katalogů konventní a opatské knihovny kláštera v Broumově z konce 18. století je z velké části olbřímím dílem v podstatě jediného muže – knihovníka a posléze i převora P. Ruperta Strahla. Poslední katalog konventní knihovny je datován „*Braunae in Martio Anno 1802*“.¹¹⁶ Strahl ho tedy dokončil krátce před svou smrtí, protože zemřel v Broumově 14. listopadu 1803.¹¹⁷

Snad z obdivu k němu si některý z jeho následovníků uprostřed podobné namáhavé práce povzdechl později na jednu z volných stran katalogu opatské knihovny: „*Ach Gott! Wann gehen meine Leiden zu Ende?*“.¹¹⁸ Necht' je tento příspěvek také drobným vyjádřením úcty k jeho práci.

Autor | Author

Zdeněk Zahradník

Katedra pomocných věd historických a archivnictví
Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Nám. Svobody 331
500 03 Hradec Králové
zdenek.zahradnik@uhk.cz

113 SOA Zámorsk, f. Velkostatek Police nad Metují 1568–1948, zejm. knihy č. 25, 20,21 a 22.

114 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA), odd. Alter Kultus, f. Stiftungshofbuchhaltung, fasc. 440. Za kolegiální upozornění na tento pramen děkuji Mgr. Jindřichu Koldovi.

115 Sdělení Dr. Susanne Kühberger z Allgemeines Verwaltungs-, Finanz- und Hofkammerarchiv Wien z 7. září 2016 v dokumentaci autora.

116 Katalog 1802, fol 1r.

117 Srov. zde, pozn. 29.

118 *BÜCHER-CATALOG der Braunauer Abtei – Bibliothek*, nestr.

PhDr. Zdeněk Zahradník (* 1955) působil v letech 1982–2010 v různých pozicích Muzea východních Čech v Hradci Králové, poté jako redaktor nakladatelství Garamon v Hradci Králové (např. Encyklopedie města Hradce Králové). Přednáší na Katedře pomocných věd historických a archivnictví a Historickém ústavu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. V současné době pracuje v Diecézním konzervátorském centru Biskupství královéhradeckého.

Obsah

STUDIE

- Konfraternity kladského kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina
PAVEL OTMAR KRAFL 7
- Pohled na průmyslovou zaměstnanost v Československu v prvních
poválečných letech (1945–1948) 15
ANNA VÁCLAVÍKOVÁ
- Básník Ladislav Novomeský v hledáčku Státní bezpečnosti (1948–1950) 37
ZDENĚK DOSKOČIL
- Česko-rakouské vztahy v jihočeských pohraničních okresech v období let
1989–1990 65
LEOŠ NIKRMAJER

MATERIÁLOVÉ STATĚ

- Fond knihovny benediktinského kláštera v Broumově a jeho evidence
na přelomu 18. a 19. století 87
ZDENĚK ZAHRADNÍK
- Edvard Beneš – domácí zájezdy a fotografie 113
PAVEL DVORÁK

RECENZE

- Eva HAHNOVÁ, *Od Palackého k Benešovi. Německé texty o Češích, Němcích
a o českých zemích* 145
- Pokyny pro autory *Východočeských listů historických* (VLH) 151